

Kocmanová, Jessie

K vývoji politického a společenského ohlasu marxistické (vědecké) terminologie v angličtině

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická. 1955, vol. 4, iss. B3, pp. 123-127

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/106414>

Access Date: 22. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

a metafysický způsob kladení otázek je pro současnou buržoasní filosofii typický. Který marxista si položí na př. otázku »O elementech bytí«? (Článek pod tímto názvem vyšel rovněž v *The Review of Metaphysics*, VII, 1, 1953; jeho autorem je D. C. Williams.) A také naopak, který idealista řeší problémy, které jsou hlavním předmětem našeho zájmu? Z toho zajisté neplyne, že se nemáme zajímat o »problémy« idealistů. Je třeba tyto problémy jako pseudoproblémy odhalovat, je třeba tyto názory vyvracet. Především však je třeba klást proti jejich »otázkám« otázky skutečně vědecké. V tom také záleží boj s idealistickou filosofií, v tom je dokonce největší užitek, jež boj s idealismem přímo pro rozvoj materialistické, vědecké filosofie přináší. Domníváme-li se naproti tomu, že marxista musí odpovídat na každý problém, který si nějaký idealista vymyslí, pak vlastně přeceňujeme buržoasní filosofii, neboť její »chyby« vidíme nakonec jen v tom, že nesprávně odpovídá na správné otázky. Tento názor je pochopitelně zcela falešný. A naprosto nepravdivý je také názor, že buržoasní filosofie řeší celou řadu problémů (na př. problémy hodnocení, problémy gnoseologické a pod.), které by měly být řešeny dialektickým materialismem. Nejen odpovědi, nýbrž i kladení problémů je v idealistické filosofii nesprávné; vždyť nebezpečí této filosofie záleží hlavně v tom, že svádí k řešení otázek, které skutečnými otázkami nejsou, které skutečná věda řešit nemůže. Tento poznatek není ovšem možno pokládat za pravidlo bez výjimek. Jsou buržoasní filosofové (i idealisté), kteří na správně položenou otázku nepravdivě odpovídají, avšak ve většině případů leží nepravda — přesněji řečeno nesmyslnost — již v samé jejich otázce.

Proti idealistickým problémům není možno vždy bojovat tak, že proti nim postavíme novou, správnou otázku. Jsou otázky, v nichž idealisté nekladou žádný nový problém (pseudoprobém), jimiž pouze — jak již bylo řečeno — zatemňují některé základní otázky, především pak otázku všech otázek, t. j. otázku vztahu mezi vědomím a bytím. Takovou otázkou je právě Kronerův problém »skutečného skutečnax«. Nelze na ni odpovídat a nelze ani formulovat tento problém materialisticky, protože, jak již také víme, nejde tu vůbec o problém. Zbývá tedy jen jedno: objasnit idealistický smysl této otázky (což jsme již učinili) a pokračovat usilovně v dalším zkoumání i měnění objektivní reality. Toto je náš problém a toto je také odpověď Kronerovi, který popírá »skutečné skutečno« tam, kde opravdu je, a to pouze ze strachu před skutečností a jejím pravdivým poznáním.

Josef Macháček

*

K vývoji politického a společenského ohlasu marxistické (vědecké) terminologie v angličtině. Používání marxistické vědecké terminologie v angličtině bylo do nedávna dosti obtížné. Odpor buržoasních intelektuálů k marxistickým termínům ve vědeckých a literárních pracích byl tak zakořeněn, že i přesvědčení marxisté váhali jich používat. Pokud je mi známo, doposud nebyla napsána žádná historická studie o vývoji marxistické terminologie v angličtině. Je to však thema, které zasluhuje pozornosti anglických marxistů. První marxistickou publikací v angličtině byl *Komunistický manifest*, přeložený v r. 1850, v době, kdy po porážce hnutí chartistů nastala v dělnickém hnutí desorientace, kdy neexistovaly organizační možnosti pro soustavné rozšiřování učení Manifestu u dělníků. Teprve v osmdesátých letech začala marxistická literatura působit na hnutí organizovaných dělníků i na socialistické intelektuály. V této době nastal v Británii velký rozmach socialistické propagandy; velký podíl na propagaci povrchní znalosti marxismu měl H. M. Hyndman, zakladatel sociálně-demokratické federace. Avšak ani Hyndmanova taktika, ani jeho politická theorie nebyla přijatelná pro Marxe a Engelse, kteří píší o Hyndmanovi ve svých dopisech s největší rezervou a podezřením. Hyndman byl politický kariérista a oportunist, jehož hlavním zájmem bylo dosáhnout úspěšné parlamentní kariéry za pomoci dělnického hnutí. Vzbudil Marxovo rozhořčení tím, že v brožurce *Anglie pro všechny* (první anglická publikace, která vůbec upozorňuje na učení marxismu) citoval mnoho myšlenek a závěrů Marxových, aniž uvedl Marxovy spisy jako pramen. Hyndman měl pro to důvody čistě

oportunistické; bál se totiž, že je Marxovo jméno pro anglickou veřejnost do té míry ztotožňováno s »krvavou« revoluční politikou pařížské Komuny, že by odpuzovalo anglického čtenáře od marxistických myšlenek. Polovičitý »marxismus« dlouho zůstal typický pro anglickou sociální demokracii.

Marxovo učení a tím i marxistická terminologie nebyly běžně přijaty v Anglii za socialistického rozmachu, který nastal v osmdesátých a devadesátých letech minulého století ze dvou hlavních důvodů. Byla to za prvé silná opozice Fabiánské společnosti proti marxismu, zejména proti teorii třídního boje. Protože fabiáni byli hlavní theoretikové labouristické strany, byl odpor k marxismu převzat touto stranou při jejím založení na začátku našeho století. Druhým důvodem pro přehlížení Marxova učení byly značné potíže s překládáním Marxových spisů, zejména s překladem *Kapitálu*, který pořídili Samuel Moore a Dr. Aveling (Marxův zeť) v r. 1886. Původní výtisk *Kapitálu*, kterého použili překladatelé, byl nedávno náhodně objeven v antikvárním knihkupectví. Velké množství podrželených a glosovaných slov dokazuje pěti a přesnosti, s níž překladatelé postupovali pod přímým vedením Engelsovým. Nedokázali však vždy překonat stylistické potíže a celkový sloh je dosti těžkopádný. Aveling, který přeložil historické úseky *Kapitálu*, dosáhl celkem živějšího stylu než Moore, který měl mnohem těžší úkol při překládání ekonomicko-theoretických částí. Nová neobvyklá terminologie, spojená s novou hluboce originální látkou, způsobila, že se *Kapitál* nemohl snadno stát populární u široce známou knihou, ačkoli od r. 1886 do r. 1900 vyšel v šesti vydáních.

Hyndman a William Morris, který se v r. 1884 stal členem SDF, seznámili se s *Kapitálem* ještě dříve, než byl vydán v angličtině, a to ve francouzském překladu. Tato četba měla rozhodující vliv na vývoj Morrisových myšlenek a umožnila mu odpoutat se od Hyndmanova politického vlivu. Morris jako jeden z mála britských socialistů — nejraději se prohlašoval za komunistu — pochopil základní these marxismu o základně a nadstavbě i o třídním boji a zaměřil svou bohatou přednáškovou činnost na samostatné rozvíjení teorie dějin umění a estetiky. Nebyl ekonom, a tak přesto, že se plně věnoval propagaci teorie třídního boje a revoluce v britském socialistickém hnutí, nemohl vypracovat úplný výklad marxistické ekonomické teorie. Filosofické otázky marxismu ho celkem nezajímaly, necítil nutnost se jimi zabývat. V této době orgán Socialistické ligy *Commonweal* za redakce Morrisovy vydával články Engelsovy a Lafargueovy. *Commonweal* však zastupoval jen malou část britského socialistického hnutí. Po rozchodu Socialistické ligy a po Morrisově odchodu z aktivního politického života po r. 1891 nevyvíjela se žádná marxistická síla v britském politickém životě, která by dovedla v celonárodním měřítku působit na dělnické a socialistické hnutí. Toto hnutí zůstalo téměř úplně pod vlivem tří hlavních pravicových sil, t. j. trade unionů, které dávaly přednost politice kompromisu se zaměstnavateli před politikou třídního boje, parlamentní labouristické strany (do r. 1906 labouristický zastupitelský výbor) a Fabiánské společnosti. Propagační práce Blatchfordova časopisu *Clarion*, ačkoliv měla určitý elán, podléhala vlivu imperialistických názorů a nebyla vůbec marxistická. Hrdinné úsilí Eleanory Marxové-Avelingové a Toma Manna při organizování masového hnutí dokařských a plynárenských dělníků se hlavně soustředilo na agitaci v průmyslových závodech. Přitom musíme mít na mysli, že v oficiálních labouristických dějinách jsou skutečné poměry této doby velmi často skresleny. Úloha Marxova a Engelsova v procesu uvědomování britského dělnického hnutí v druhé polovině minulého století nebyla ještě dostatečně zhodnocena. Přes ujišťování labouristů, že se marxismus nehodí na britskou politickou situaci, učení Marxovo a Engelsovo zapustilo silné kořeny. Tom Mann, který na konci století pracoval přímo pod vedením Engelsovým, stal se v r. 1921 zakládajícím členem Komunistické strany Velké Británie.

Na poli estetiky a dějin umění neměl Morris žádného přímého následovníka. Labouristická strana usilovala o to, aby Morris byl považován za utopistického snílka a snažila se zastírat skutečnost, že byl opravdovým anglickým marxistou. Tím chtěla podporovat své učení, že marxismus je »cizí plod«, který se naprosto nehodí pro anglické názory a pro anglický politický život. Teprve dnes britští marxisté přistupují ke správnému hodnocení Morrisova příspěvku k marxistickému myšlení a praxi v Anglii.

Těžkosti prvních překladů klasiků marxismu umožnily rozšiřování záměrného tvrzení, že ani terminologii marxismu nelze dobře přeložit do angličtiny. Boj proti

marxismu a marxistické terminologii byl jen součástí boje proti marxistické politické linii a marxistickým vědeckým závěrům. Hlavní úkol v tomto boji neměli oficiální konservativní historikové a vědci, kteří z velké části marxismus jen ignorovali, nýbrž »levicoví« intelektuálové labouristického hnutí. Časopisy jako *New Statesman* se vždy posmívaly pokusům přeložit marxisticko-leninskou terminologii do angličtiny, stejně tak jako se posmívaly překladům projevů sovětských státníků nebo překladům románů o sovětské socialistické výstavbě. Tato hrubá, neupřímná a tendenční kritika měla kladný výsledek alespoň v tom, že se zlepšil kritický postoj marxistických překladatelů k jejich práci a že se tím zvýšila i terminologická a idiomatická přesnost překladů. Zejména překlady marxistických klasiků pořízené v Moskvě u *Foreign Languages Publishing House* mají vysokou úroveň. Angličtí soudruzi však kritisují překlady beletrie vydávané v Moskvě v mezinárodním časopisu *Soviet Literature* za to, že nemají idiomatickou přiléhavost, kterou by měly překlady pořízené nebo revidované v Anglii. Je pravda, že zejména slovanské jazyky způsobují i nejlepším překladatelům do angličtiny značné potíže, pokud nežijí v Anglii, protože zůstávají značně pod vlivem jazyka, z kterého překládají.

Teprve po Velké říjnové socialistické revoluci staly se vážné pokusy šířit znalosti marxistické teorie v Británii. Převážná většina britských socialistů měla jen mlhavou představu o skutečném cíli a taktice Říjnové revoluce. Fráze jako »odumírání státu« nebo »diktatura proletariátu« byly odtrženy od kontextu, který byl úplně neznám masám britského lidu, a byly zneužity jak pravicovými tak trockistickými agitátory k útokům na theoretické základy marxismu. Ti, kteří útočili nejhorlivěji, rozuměli tomu nejméně. Avšak v r. 1921 byla založena marxistická kritická revue *Labour Monthly* pod vedením R. Palme Dutta. Tento časopis od té doby věrně zachovává vysokou kritickou úroveň vědeckého marxismu a důsledně vyžaduje aplikaci marxismu na britskou politickou situaci. Založení KSVB v r. 1921 znamenalo, že oddělené skupiny a izolovaní jednotlivci po celé zemi, kteří zůstali věrni tradici vědeckého socialismu, byli konsolidováni a mohli se stále připravovat na svůj úkol stát se předvojem dělnického hnutí. Založení deníku *Daily Worker* v r. 1931 umožnilo další rozšíření marxistického učení zejména mezi dělníky a tím ovšem i další rozšíření marxistické terminologie. Nejuvědomělejší dělníci již poznali za velkých stávek ve dvacátých letech význam a spolehlivost komunistického vedení, zatím co vůdce sociální demokracie (Labour Party) odsuzovali jako zrádce. Přesto však labouristická strana si ještě zachovala tradiční věrnost velkých mas dělnické třídy a trade unionů.

V třicátých letech nastává rostoucí zájem o marxismus, vzbuzený jednak úspěšným odporem Sovětského svazu proti jeho nepřátelům vnitřním i vnějším, jednak zřejmým technickým a sociálním pokrokem Sovětského svazu během té doby. Terminologie marxismu se stávala běžnou pro nejvyspělejší část dělnické třídy. Občanská válka ve Španělsku přes nerozhodný a kolísající postoj labouristické strany upevnila názory dělníků a soustředila jejich zájem na třídní boj. Zároveň oživil zájem o marxistickou metodu a marxistické učení u buržoasních intelektuálů, vědeckých pracovníků, básníků a spisovatelů. Tento vývoj třicátých let měl však ještě dvě slabiny. Uvnitř komunistické strany Velké Británie, ještě početné malé, byl nedostatek marxistické výchovy a školení, což vedlo u řadových členů k vulgarisaci a k přílišnému zjednodušování marxismu; na druhé straně u sympatisujících intelektuálů byl velký počet příslušníků buržoasních vrstev, kteří se ještě nevzdali svého buržoasního stanoviska a hráli si s komunismem a s marxismem jako s novou sensací. Velmi často přilákaly tyto intelektuály do komunistického hnutí přechodné fáze kulturního života v Sovětském svazu, jako na příklad období Proletkultu a různých »levých« kulturních nebo sociálních úchylek. Často ti, kteří v l. 1936—1937 s dekadentní sensacechtivostí pocítili mlhavý soucit se španělskou republikánskou stranou v občanské válce, stali se později vzornými zastánci reakce a imperialismu (Strachey, Stephen Spender). Po celou tu dobu však práce skutečných britských marxistů pokračovala — tak jako pokračují všechny vážné vědecké práce — klidně, soustavně, rozhodně a přesně. Existovala již pozoruhodná skupina britských marxistických vědeckých pracovníků na universitách a mimo ně. (Vystává otázka, jak mohli být marxističtí vědecktí pracovníci zaměstnáni na kapitalistických vysokých školách. Mohlo to být ovšem jen proto, že jejich specializovaná vědecká práce byla vynikající a že snesla přísnou kritiku.) Také *Labour*

Monthly a *Daily Worker* spolu s praktickým stranickým životem vychovávaly a zaučily celé pokolení politických a odborných pracovníků myslet přesně a dialekticky.

Skvělými představiteli této nové generace britských marxistů byli dva mladí soudruzi, kteří padli v boji ve Španělsku — Christopher Caudwell a Ralph Fox. Je sice pravda, že Caudwell dělal někdy chybné nebo neúplné závěry ve svém marxistickém rozboru společenských jevů a literatury¹, nesmí se však zapomenout, že začal studovat marxismus teprve dva roky před svou smrtí a že jeho hlavní díla byla uveřejněna po smrti, aniž měl možnost je revidovat. Fox podal v krátkém pojednání *The Novel and the People* co do jistoty a přesnosti marxistické formulace zatím nejlepší marxistickou literárně kritickou práci v angličtině. Caudwell a Fox nebyli však jediní marxisté v Británii. Redakční skupina, která zastupovala nejpokrokovější marxistické vědecké pracovníky a ty, jejichž stanovisko se přibližovalo k marxismu, zahájila v r. 1958 vydávání *Modern Quarterly*,² který od té doby uveřejňuje cenné vědecké a kritické práce. Tyto práce jsou věnovány problémům britských dějin, filosofie, literatury a života, z nichž některé dosud nebyly předmětem vědeckého rozboru a bádání. Články a práce uveřejněné v *Modern Quarterly* důkladně kritizují umírající buržoasní vědu, podávají cenné řešení otázek politických, hospodářských a kulturních v Sovětském svazu, v Číně a v zemích lidové demokracie. Ize říci, že vědecké postavení britských marxistů je dnes zajištěno, ačkoli jejich profesionální postavení na vysokých školách a jinde je den ze dne obtížnější. Tito pracovníci jsou ve skutečnosti nejlepší vědci ve svém oboru a nemohou být ignorováni buržoasní vědou, i když mohou být persekuváni.

Tento vývoj nebyl ovšem možný bez důsledného zavedení vhodné marxistické terminologie. Poněkud nesmělé výrazy v prvním redakčním prohlášení časopisu *Modern Quarterly* ustoupily přesně, vybrané terminologii Cornforthové nebo Hillové. Nahodilá polofreudistická směs Caudwellova je nahrazena přesností Alicka Westa nebo T. A. Jacksona nebo R. Hiltona. Stručně řečeno, marxistická terminologie není již exotický výhonek na anglickém jazyku, zač ji chtěli označit buržoasní a labourističtí kritikové, nýbrž vžitá a nepostradatelná součást anglického slovníku.

Jazyk slouží jako sdělovací prostředek k tomu, aby se lidé vzájemně dorozuměli. Podle slov Harry Goulada, australského komunisty a autora jediného anglického marxistického slovníku: »Vědecký socialista bojující za novou civilizaci se neustále střetává s problémem slov a jejich významu... Rozbor těchto slov, která jsou důležitá pro přestavbu společnosti, není problém filologický; v zásadě je to problém politický, t. j. třídní. Vybereme si skupinu slov a termínů, které se běžně vztahují na třídní boj (demokracie, právo, pořádek, obhajoba malých národů, extremismus, svoboda, spravedlnost, usměrnění, ilegalita, atd.) a probereme vysvětlivky k těmto slovům u Webstera nebo v kterémkoli spolehlivém slovníku. Ihned si povšimneme povrchnosti, překrucování významu, neaktuálnosti a neshody se zjistitelnou skutečností... Ale v prvé řadě jsou definice charakterisovány zakrýváním skutečně sporných otázek v soudobé společnosti.« Tento citát ovšem neznamená, že autor uznává jazyk za třídní. Naopak, je to příkladem toho, jak vládnoucí třída může záměrně jazyka zneužít. Anglická vládnoucí třída považovala marxistickou terminologii za nebezpečnou a nežádoucí právě pro její přesnost a účelnost jako dorozumivacího prostředku. Proto dávala přednost neškodné, nejasné a zmatené terminologii buržoasních historiků, jako byl Trevelyan nebo Fisher.

Dnes již není možné zapírat, že se marxistická terminologie stala nepostradatelnou součástí anglického jazyka. V *Concise Oxford Dictionary* nenajdeme výrazy jako *class war*, *class-consciousness*, *class hatred*, ale slyšíme je z úst anglického lidu na politických schůzích, ve studijních kroužcích, na závodních shromážděních, na táborech stávkujících a v dělnických rodinách. Anglické slovníky ztotožňují slovo *bourgeois* s výrazem *middle-class* a tím je zbavují jeho politického obsahu a přesného významu; *superstructure* se vůbec nedefinuje v *Concise Oxford Dictionary* a ani *New Oxford Dictionary* nezna marxistický význam tohoto termínu. Výraz *contradictions of the capitalist system* jsem slyšela po prvé ne od vysokoškolského přednášejícího, nýbrž od chudého nezaměstnaného dělníka, který agitoval na rohu ulice v době Pochodu hladu. Jeho posluchači nebyli intelektuálové ze středních vrstev, nýbrž dělníci jako on sám. Jim nenapadlo ptát se, je-li marxistická terminologie cizí anglickému jazyku nebo ne. Vyjádřila to, co chtěli a potřebovali vyjádřit. Na druhé straně však chci zdůraznit skutečnost, že můžeme

po dlouhá léta čist jistý druh anglických knih nebo novin a nikdy se při tom nesetkáme s marxistickou terminologií. Toto opomíjení marxistické terminologie není ani něvědomé, ani bez záměru, poněvadž buržoasní umění, věda a kultura vůbec směřují k tomu, aby falšovaly skutečnost.

Že marxistická terminologie není cizí nádor na anglickém jazyku, dokazuje jasně to, že nemůže být nahrazena seznamem slov, jemuž se lze naučit nazpaměť, nýbrž že může být studována jedině ve svém přirozeném prostředí, v britském marxistickém dělnickém hnutí, v jehož tisku, knihách a prohlášeních se již stala nepostradatelnou součástí anglického jazyka.

Důležitost celé této otázky ukazuje následující citát z Vinogradovovy stati, *Generální program marxistické jazykovědy*, české vyd. 1951, str. 45:

Ve spojitosti se zkoumáním třídních dialektů v jejich vztahu k celonárodnímu jazyku jasně vystupuje úkol studovat třídnost v jazyce, jinými slovy třídní odnože společného národního jazyka. Jde o to, že ačkoli je jazyk celonárodní a netřídní, ačkoli slouží všem společenským třídám a projevuje v tomto ohledu jistou lhostejnost k třídám, »lidé«, jak ukazuje J. V. Stalin, »jednotlivé sociální skupiny, třídy, nejsou vůbec k jazyku lhostejní. Snaží se využít jazyka pro své zájmy, vnutí mu svůj zvláštní slovník, své zvláštní termíny, své zvláštní výrazy.«

V našem případě můžeme opomíjení a odmítání marxistické terminologie označit za vnučování zvláštního slovníku anglickému jazyku se strany buržoasie a buržoasní inteligence. Abychom si mohli ujasnit místo marxistické terminologie v současné angličtině, bylo by nutno podrobně zkoumat vývoj jejího používání.

Jessie Kocmanová

POZNÁMKY

¹ Viz *Modern Quarterly*, ročník VI, tak zv. diskuse o Caudwellovi.

² Od ledna 1954 *Marxist Quarterly* za redakce Emila Burnse, bývalého hlavního redaktora *Communist Review*, měsíčníku pro straníky, který nyní přestal vycházet.

*

Několik poznámek k překladu sedmé knihy Diogena Laertia z pera M. Okála. Okálův překlad Diogena Laertia (Životopisy slavných filozofů, Bratřislava, 1954) zpřístupňuje odborníkům ve filosofii i naší veřejnosti jeden z hlavních pramenů antické filosofie a umožňuje takto její hlubší poznání. Spis Diogena Laertia byl u nás předtím znám většinou z německého překladu O. Apelta (*Diogenes Laertius, Leben und Meinungen berühmter Philosophen, Leipzig, 1921*), s výjimky desáté knihy, přeložené Jar. Ludvíkovským.

Slovenský překlad Okálův je proti Apeltovu překladu mnohem přesnější a dokonalejší. Zajímá nás zejména překlad sedmé knihy, pojednávající o životě a učení stoiků. V dobře čtivém překladu nacházíme několik nepřesností právě na místech, jež pojednávají o stoické logice. Tyto nedostatky jsou způsobeny obtížností stoické logiky, jejíž pochopení klade i na odborníka v logice značné nároky. Kromě toho zjišťujeme i kolísání v překládání stoické logické terminologie, kterého se překladatel nemusel dopustit.

Okál obdobně jako většina autorů, kteří nejsou důkladně seznámeni se stoickou logikou, není si vědom zásadního rozdílu mezi výrokovou logikou stoiků a predikativní logikou Aristotelovou.¹ Proto také neoprávněně proti textu *εὶ τὸ πρῶτον, τὸ δεῦτερον* ἀλλὰ μὴν τὸ πρῶτον τὸ ἄρα δεῦτερον² vkládá do tohoto úsudkového schématu sponu je a překládá: »Ak je prvé, je aj druhé; prvé je; je teda aj druhé (76, 35).³ Se stejnou chybou se setkáváme ještě v těchto případech: 77, 35; 80, 36; 81, 36. V textu ovšem spona je není uvedena, protože ve stoické logice jsou číslice pro-